

Jászberényi Sándor

HOSSZÚ AZ ÚT HAZÁIG

A terepjáró keresztülvágott a mezőn. A búza magas volt, ropogott a kocsikerekei alatt. Szénaszag csapott be a letekert ablakokon keresztül, kimosta az orrunkból az égő házak és az üzemanyag szagát. Bámultam a végtelennek tűnő sárga mezőt az ég alatt. Ment le a nap. Tudtam, hogy egy órán belül jön a szürkület, aztán a sötétség. Valahol a távolban öblös mély hangon aknavetőket dörögtek fel. Az oroszok elkezdtek löni a falut.

Gondolom, az őrmester ezt jelnek vette, hogy megtörje a csendet.

„Ugye, tudja, hogy azt tettük, amit kell.”

„Tudom.”

„Ezek az állatok agyonlőtték a férfiakat, és megerőszkolták az összes nőt a faluban.”

„Tudom. Láttam a tömegsírt.”

„Ezek nem emberek, hanem állatok.”

„Azok. Én sem tettem volna másként.”

Komolyan is gondoltam, amit mondtam. Semmi részvétet nem éreztem az agyonlőtt oroszok iránt, és nem éreztem rosszul magam amiatt, hogy semmit sem érzek.

A genfi konvenció iránti rajongásomat jelentősen csökkentette, hogy mit műveltek az oroszok az ukrán lakossággal az offenzíva kezdete óta. Mint minden felszabadított településen, így itt is a tömegsírokat fotóztam először. Nem kellett nagyon kiásni őket, mert inkább jelzésként volt rászórva a föld az egymásra dobált testekre.

A férfiak holttesteit ruhában fekszenek, hátrakötözött kézzel, arccal a föld felé. Minden női halott meztelen. A gyereklányoktól az öregasszonyokig. Az őrmesterem képletesen fogalmazott. Mindenhol ezt csinálták az oroszok.

Az a tizenkét katona, akik túléltek az ukránok támadását, olcsón megúsza. Kínzásról szó sem volt.

Gyakorlatilag egy sorozattal végeztek mindegyikkel, egyetlen katonát kellett még tarkón löni a földön.

Az ukránok kifejezetten fegyelmezettek voltak. Nem gyalázták meg a holttesteket, nem köpték le, nem vetkőztették meztelenre.

Egyszerűen behordták őket az egyik házba, ami állt még a faluban az aknatűz után.

Egyedül egy húsz év körüli szőke kölyök gondolta, hogy felírja a ház faajtájára krétával, hogy „Van burját eladó”.

Oroszország, mint mindig a történelem során, a kisebbségeit küldte a háborúba. Éhező nyomorultakat a birodalom széleiről, burjátokat, csecseneket, dagesztániakat. A foglyok burjátok voltak.

A felirat az ajtón általános derűtséget keltett a katonák között, ami addig tartott, amíg a parancsnok meg nem látta. Ötven felé járt, erősen őszült, és pengevékony volt a szája. Úgy vágta pofon a közlegényt, hogy annak eleredt az orra vére. Végignéztem, hogy letörölteti vele.

Amikor a közlegény befejezte a munkát, a parancsnok odajött hozzám, és borzasztó agóssággal magyarázni kezdett, mintha magyarázattal tartozna nekem.

Ez a kék kevlár sisakomnak szólt, a nemzetközi sajtónak.

A nyugati segítség nélkül az ukránok elbukták volna a háborút, de a beözönlő fegyvereknek köszönhetően nemcsak megállították az orosz megszállást, de még sikeres ellentámadást is indítottak.

Olyan sikereset, hogy az ellenség mindenét hátrahagyva menekült a keleti frontról.

A nyugati, vállról indítható föld-föld, föld-levegő rakéták olyan népszerűek lettek, hogy gyerekeket neveztek el róluk, még a szentek kezében is megjelentek az ikonokon.

Nyugati újságíróként úgy kezeltek, mint valami külföldi nagybácsit, akinek a pénzküldeményeiből él a család. Számított, hogy mit gondolk az ukrán ellenállásról.

Nem sokat értettem abból, amit a parancsnok mondott. Annyit vettem ki, hogy azért rendelte el a hadifoglyok kivégzését, mert percenként belül várható az oroszok ellentámadása, és egyszerűen nincs elég embere biztosítani a falut és őrizni a foglyokat. Ezt is abból következtettem ki, hogy ukránul parancsokat adott az őrmesternek, aki felém fordult és azt mondta, „indulnunk kell”.

Akácokos derengő körvonalai tűntek fel a távolban, közel jártunk az ukránok bázisához. Házzól házzra költöztek minden második nap az orosz rakétatámadások miatt. Nem tudtam semmit arról, hogy hol fogok aludni, de nem számítottam luxusra. Egy hete aludtam már különböző priccseken NLAW-rakéták mellett, jártam a lőszeresládákból épített budikra, mint mindenki a századból.

Az őrmester változatlanul úgy érezte, hogy magyarázkodnia kell. Könnybe lábadt szemmel beszélt.

„Tudja, mi a hazánkat védjük. Mi nem vagyunk állatok. Az osztagban is mind tanárok, mérnökök, orvosok meg földművesek vannak.”

„Tudom, Petya.” – feleltem. Kopasz volt, vastag, hetvenesévek-beli pornóbajusszal, valahonnan Ternopil mellől. Mellém rendelték, amióta megérkeztem a Donbászba, mert beszélt angolul.

„Ezek az orkok csak az ölésért csinálják. Mi azért, hogy hazamehessünk végre, és folytathassuk az életünket.”

„Mit csinált a háború előtt?”

„Volt egy büfém. Halat sütöttem.”

„Ezt fogja csinálni a háború után?”

„Nem tudom. Gondolom, igen, ha végre hazajutok.”

„Menekülnek az oroszok.”

„Igen. De a háborúnak még nincs vége. Amíg egy talpalatnyi föld is a megszállók kezén van.”

Hallgattunk. Egyikünk sem mondta ki, amire mindketten gondoltunk. Azt, hogy Oroszország még hivatalosan nem áll háborúban Ukrajnával. Az összeomlott front nem jelenti azt, hogy közelebb van a béke. Az ukránok csak nyertek egy-két hónapot, míg az oroszok besoroznak félmillió embert. Mindenki tudta, hogy jönni fognak. Nyolc éve tartott a háború.

Kihajtottunk a mezőről, fehér földúton mentünk a szürkületben. Az út két oldalán akácok álltak, mögöttük ukrán T-64-es harckocsik. A személyzetük bagózva várta a rádióból a parancsot a lövegtornyokon ülve, és intettek, ahogyan elhúztunk mellettük.

„Szóval, akkor nem haragszik, hogy nem fotózhatott?”

„Nem. Tudom, miért vette el a kamerát, és különben is visszaadta.”

„Parancsot teljesítettem.”

„Petya, ne magyarázkodjon már. Az oroszok azt kapták, amit érdemeltek. Minek jöttek ide.”

„Maga jó ember, örülök, hogy érti.”

A pszichológus jutott eszembe Budapestről, miközben a fák táncoló árnyékát néztem a földúton. Szőke, rövidhajú, vékony nő volt, találkoztam vele, mielőtt elindultam a frontra. Volt egy afférunk, ami kizárta az orvos-páciens viszonyt, viszont kifejezetten megkedveltük egymást. Elég gyakran találkoztunk egy italtra, amikor éppen otthon voltam.

Egyedül tőle viseltem el az okoskodást, ami, gondolom, szakmai ártalom minden pszichológusnál. Arra gondoltam, mit szólna hozzá, ha elmondanám, hogy semmit sem éreztem, amikor kivégezték az oroszokat előttem. Elképzeltem, hogy kitágulna a szeme, és idegesen venné a levegőt, miközben megpróbálna nyugodtnak tűnni. Láttam magam előtt két héttel ezelőttről, ahogyan a borospohárral a kezében magyaráz.

„Tulajdonképpen mit akarsz bizonyítani?” – kérdezte.

„Semmit.”

„Meddig gondolod, hogy megúszod ép bőrrel?”

„Eddig mindig megúsztam.”

„Arra gondolok, hogy szerinted meddig maradsz ugyanaz az ember?”

„Tizenegy éve csinálom.”

„Hatalmas az egód.”

„Az egóm is.”

Egy pillanatra elmosolyodott, de aztán elkomorult az arca.

„Aki sokat táncol az ördöggel, az hasonlítani kezd hozzá.”

„Ez egy közhely.”

„Attól még igaz. Senki sem jut haza egy háborúból. Nem azok jönnek vissza, akik elmentek.”

„Ez nagyon érdekes. Melyik filmben volt?”

„Nem tudom. De nem válaszoltál a kérdésre, hogy miért mész el megint.”

„A pénzért.”

Eszem ágában sem volt előadást tartani Mártinak arról, hogy inkább vagyok egy honvédő háborúban és erős ágyúzásban, mint hogy sajnáljam magamat a kézműves kocsmák teraszán egy mandulás rozéfröccs mellett, azon tűnődve, hogy fiú vagyok-e vagy lány.

Inkább vagyok ott, ahol a történelem történik, mintsem az erőszak ábrázolásáról fantáziáljak valamilyen vidéki katedrán, amíg elmúlik az élet.

Ukrajnában éppen egy új nemzet született, új mítoszokkal. Az ukránok egy birodalomnak álltak ellen, és a birodalom recsegni kezdett.

Kibaszott hősök voltak mind, avítt regények hősei a múltból. Ott volt a helyem velük. Pláne, hogy a 2014-es forradalom kitörése óta írtam a szabadságharcukról.

A földút végén egy ellenőrzőpont állt. Betonkockák szűkítették az utat, ami a faluba vezetett. Feketére égett gödrök jelezték a közelében,

hogy az oroszok folyamatosan lövik az ukránok ellenőrzőpontjait. Az út szélén látszott is az árok bejárata, ahol a katonák éltek. Az autó hangjára előjött az egyik katona, de Petya nem lassított le. Egyszerűen kikiabálta a letekert ablakon a jelszót, amit minden nap kétszer küldött az ukrán honvédelmi minisztérium. A kiskatona intett, hogy haladjunk tovább.

Egy kísértetfalun hajtottunk keresztül. Vályog- és faházak ajtajai ásítottak a sötétségben, a fűben rohadó gyümölcsök édeskés szagában állt minden. Csend volt, súlyos és nehéz. Csak a zabáló darazsak züm-mögését és a kocsi kerekeinek a csikorgását lehetett hallani.

A parancsnokságot egy általános iskolában rendezte be az ukrán haderő. Kétszintes, fehér, modern épület volt, nagy füves és körbeke-rített játszótérrel. Azt, hogy harcok voltak az épület körül, egyedül a lövényomok a falakban, és az itt-ott bedeszkázott ablakok jelezték. A játszótér közepén lánctalpas csapatszállítók álltak, alattuk meghajolva a mászókák.

Az egész bázis pezsgett az élettől.

Az iskola mögött, ahol a budik voltak, négyen húst sütöttek, katonák ültek a fák alatti padokon, és bagóztak. A tér közepén tizenöt orosz katona térdelt, tarkóra kulcsolt kezekkel. Hárman álltak felettük karabélyokkal.

Petya leparkolta az autót, kivettük a hátizsákjaimat, és elindultunk befelé. Megtorpantam, amikor a foglyok mellé értem. A tizenöt orosz katona mellett négy nő térdelt. Kettő terepszínű ruhában volt, a húszas éveik közepén járhattak. A másik kettő ötvenkörüli volt, szoknyában és szövetkabátban.

„Ezek kicsodák?” – kérdeztem Petyát.

„Zsoldosok és kollaboránsok. Menjen és egyen valamit, addig kiderítem, hol szállásolták el.”

A hátizsákjaimat letettem egy padra, és bementem az iskolába. Követtem a katonákat a műanyag tálakkal a kezükben. Az iskola konyhájában nem volt gáz, de a fejadagokat ott osztották. Krumpli és hús volt, mindenkinek három szelet kenyeret adtak mellé. Csirke vagy tojás és krumpli volt mindig az étel.

Visszamentem a hátizsákjaimhoz, leültem a padra, és enni kezdtem. Láttam, hogy a női foglyokat felállítják és bevezetik az egyik kétszintes melléképületbe, ami, gondolom, a gondnok háza lehetett. Mellettem vonultak el, az egyik katonanőnek vállig érő, természetes vörös haja volt.

Mire végeztem az evéssel, Petya visszajött. Az iskola emeletén volt a szállásom, tíz katona mellett egy nagy teremben. Elővettem a hálózsákomat, leterítettem, majd miután feltöltöttem a képeket a felhőbe, elaludtam.

Két órát aludtam. Ránéztem az órára, amikor felébredtem, még nem volt éjfél. A teremben állt a férfiak szaga. Felvettem a bakancsomat, ügyelve, hogy ne ébresszek fel senkit, és kimentem az udvarra.

Leültem egy padra, és cigarettára gyújtottam, amikor sikoltozást hallottam. Elindultam az irányába. A gondnok házából jött. Katonák nevetgéltek és cigarettáztak előtte. A felső szinten égett a villany. Katonák jöttek ki az ajtón és mentek be. Egyre hangosabb volt a sikoltozás, de senkit sem zavart.

Amikor meglátták, hogy jövök, kiabálni kezdtek, mire a ház mögül előkerült Petya, és elindult felém. Részeg volt, erőlködött, hogy palástolja, de dőlt belőle a töményszesz szaga.

„Mi történik itt?”

„Kihallgatják a foglyokat. Ez szigorúan titkos. Kérem, menjen vissza a szálláshelyére, mert reggel négy órakor indulunk.”

„De...”

„Menjen.”

Visszafordultam. Petya tekintete a hátamba fúródott. Az iskola előtt megálltam, leültem a padra, és rágyújtottam. Vártam, hogy abbamaradjon a sikoltozás, de nem maradt abba. Hideg lett, arra gondoltam, hogy vennem kell majd egy kabátot, majd néztem a ragyogó csillagokat az elsötétítésben. Az jutott az eszembe, hogy 1700 kilométerre vagyok Budapesttől, és nem lesz egyszerű a hazaut.

Alföld, 2022/12.